

6. Предсін А. Розвиток роздрібних торговельних підприємств в Україні. Товари і ринки. 2013. № 2. С. 18–29.
7. Денежко К., Жиліна Ю. Аналіз підвищення рентабельності підприємств роздрібною торгівлю в Україні. Управління розвитком. 2014. № 4. С. 59–61.
8. Крикавський С., Косар Н., Кузьо Е. Обґрунтування напрямів розвитку підприємств роздрібною торгівлю України в умовах кризи. Технологический аудит и резервы производства. 2014. № 5(2). С. 62–68.
9. Державна служба статистики: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Державна служба статистики України. Роздрібна торгівля України у 2016 році: статистичний збірник. 2017. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/09/zb_rtu2016pdf.zip.
11. Державна служба статистики України. Структура обороту роздрібною торгівлю: доповідь. 2016. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/dop/07/dop_sort2016pdf.zip.
12. Лиса С. Класифікація форматів та особливості розвитку роздрібною торгівлю України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 254–258. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/51.pdf>.

УДК 330.131.7

Кавун В.А., аспірант
кафедри міжнародної економіки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТНИМИ РИЗИКАМИ

Кавун В.А. Системний підхід як методологічна основа управління проектними ризиками. У статті проаналізовано різні підходи до управління проектними ризиками, зокрема досліджено процесний, системний та ситуаційний підходи. За результатами аналізу виявлено, що системний підхід до управління дає змогу найбільш повно дослідити окремі об'єкти, процеси, ризики та комплексно провести не лише їх аналіз, але й синтез. На основі аналізу праць українських та зарубіжних вчених досліджено основні поняття системного підходу до управління, сформовано власне визначення. З огляду на специфіку проектних ризиків запропоновано структурно-логічну схему управління ними, що дасть змогу в подальшому сформувати ефективну систему управління проектними ризиками на підприємстві.

Ключові слова: системний підхід, проектні ризики, системність, управління, управління ризиками.

Кавун В.А. Системный подход как методологическая основа управления проектными рисками. В статье проанализированы различные подходы к управлению проектными рисками, в частности исследованы процессный, системный и ситуационный подходы. По результатам анализа выявлено, что системный подход к управлению позволяет наиболее полно исследовать отдельные объекты, процессы, риски и комплексно проводить не только их анализ, но и синтез. На основе анализа работ украинских и зарубежных ученых исследованы основные понятия системного подхода к управлению, сформировано собственное определение. С учетом специфики проектных рисков предложена структурно-логическая схема управления ими, что позволит в дальнейшем сформировать эффективную систему управления проектными рисками на предприятии.

Ключевые слова: системный подход, проектные риски, системность, управление, управление рисками.

Kavun V.A. System approach as a methodological basis for managing project risks. In the article considered different approaches to managing project risks, in particular, studied the process, system and situational approaches. Based on the results of the analysis, it was revealed that the system approach to management allows exploring individual objects, processes, risks most fully and comprehensively carrying out their analysis and synthesis. Taking into account the specificity of project risks, a structural and logical scheme for risk management was proposed. And this will allow forming an effective system of project risk management in the enterprise.

Key words: system approach, project risks, system, management, risk management.

Постановка проблеми. Успішне функціонування і розвиток сучасних підприємств визначаються взаємодією всіх його елементів. Ризикованість, яка притаманна більшості підприємств в епоху глобальної конкуренції та технологічних змін, є невід'ємним фактором формування ефектив-

ної системи управління. Методологічною основою управління проектними ризиками є системний підхід. Він є однією з найважливіших сторін діалектичного методу наукового дослідження, однією з форм конкретизації принципів діалектики, перш за все принципу взаємозв'язку явищ і процесів. Отже, визначення та узагальнення теоретичних аспектів системного підходу та формування загальної схеми управління дадуть змогу в подальшому забезпечити ефективно системне управління проектними ризиками на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розроблення системного підходу як загальної методології дослідження зробили такі російські та українські вчені, як, зокрема, В. Афанасьєв, А. Берг, І. Блауберг, Д. Гвішіані, С. Никаноров, В. Садовський, Є. Слуцький, Ф. Темников, В. Тюттін, А. Уємов, Ю. Урманцев, Е. Юдін. Серед зарубіжних науковців, що стоять біля джерел зародження та розвитку системного руху, слід відзначити Р. Акоффа, Ч. Барнарда, М. Белопольського, Л. фон Бергаланфі, Ст. Біра, Д. Діксона, В. Кінга, Дж. Кліра, Т. Котабринського, Ст. Оптнера, Р. Розенцвейга, Е.У. Роса, Р. Саймона, Дж. Форрестера, Ф. Емері, С. Янга та багатьох інших.

Незважаючи на широкий інтерес до наукової тематики, пов'язаної із застосуванням системного підходу до управління, недостатньо дослідженими залишаються питання значущості системного підходу, його методології та використання в управлінні проектними ризиками.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у систематизації та узагальненні теоретичних уявлень щодо сутності системного підходу до управління проектними ризиками. Логіка міркувань привела до необхідності вирішення таких завдань:

1) провести теоретичний аналіз основних підходів до управління, дослідити методологічні аспекти трактувань системного підходу до управління;

2) запропонувати загальну структурно-логічну схему управління проектними ризиками з метою формування ефективної системи управління;

3) визначити невирішені проблеми, намітити перспективи їх вирішення в майбутньому.

Виклад основних результатів. Застосування сучасних підходів до управління ризиками набуває більш варіативного характеру, що пов'язане перш за все з невизначеністю та мінливістю навколишнього середовища. Більшість авторів має особисту думку про доцільність застосування певного підходу до управління, однак проведений аналіз наукових робіт дослідників довів, що майже всі вчені-економісти виділяють три основні підходи до управління, основними з яких слід вважати процесний, системний та ситуаційний (табл. 1).

Забезпечення якісного управління проектними ризиками, які мають багатовекторний характер та впливають на будь-яку сферу діяльності (виробничу,

інвестиційну, фінансову тощо), має починатися з формування єдиної системи управління, в основу якої покладене функціонування взаємопов'язаних елементів всієї системи.

Як зазначають багато вчених, системне бачення в управлінні дає змогу найбільш повно досліджувати окремі об'єкти, процеси, ризики та комплексно проводити не лише їх аналіз, але й синтез. Системне управління неможливе без застосування системного підходу до управління, який полягає в тому, що будь-який більш-менш складний об'єкт розглядається як відносно самостійна система зі своїми особливостями функціонування та розвитку [1, с. 8]. Грунтуючись на ідеях цілісності та відносної незалежності об'єктів, що знаходяться в цілісному світі, принцип системності передбачає подання досліджуваного об'єкта як певної системи, яка характеризується [1, с. 9]:

- елементним складом;
- структурою як формою взаємозв'язку елементів;
- функціями елементів і цілого;
- єдністю внутрішнього та зовнішнього середовища системи;
- законами розвитку системи та її складових.

Системний підхід з'явився на рубежі XIX – XX століть та був одним із методологічних напрямів сучасної науки, становлення якої пов'язане з подоланням кризи, що охопила наукове пізнання. Існує багато точок зору стосовно визначення системного підходу до управління.

Так, наприклад, на думку видатного вченого К. Черчмена, основна діяльність якого полягала в глибокому вивченні системного підходу та думок про моральний аспект, системний підхід до управління розуміється як систематизований спосіб мислення, відповідно до якого процес обґрунтування рішень базується на визначенні загальної мети системи та послідовному підпорядкуванні досягненню цієї спільної мети діяльності безлічі підсистем, планів їх розвитку, а також показників і стандартів роботи [1, с. 8].

За визначенням В. Спіцнаделя, провідного спеціаліста в галузі системології, системний підхід – експліцитний (роз'яснювальний) вираз процедур представлення об'єктів як систем і способів їх опису, пояснення, передбачення, конструювання тощо [2, с. 23]. Системний підхід легко проголошується в загальному вигляді, але дуже важко реалізується в конкретній формі, оскільки багатоаспектна орієнтація вимагає спеціальної наукової, організаційної, технічної, педагогічної підготовки та інших умов разом із цілеспрямованими заходами щодо ресурсного забезпечення системної діяльності [3]. Тобто необхідним є забезпечення єдиної безперервної системної діяльності від дослідження конкретного об'єкта до ліквідації після фізичного або морального його старіння.

Д. Кліланд і В. Кінг трактували системний підхід як визнання того, що будь-яка організація є систе-

Особливості підходів до управління підприємством

Назва підходу	Призначення підходу	Застосування підходу	Акцент в управлінні
Процесний	Ефективне та продуктивне управління, результативне функціонування підприємств.	Залежить від тривалості процесу.	Бізнес-процеси, функції управління.
Системний	Досягнення стратегічної мети діяльності.	Довгострокове.	Діяльність підприємства як системи.
Ситуаційний	Управління поточною діяльністю підприємств, оптимізація управлінської діяльності.	Поточне, короткострокове.	Конкретні ситуації.

Джерело: розроблено автором

мою, що складається з частин, кожна з яких має свої власні цілі [4, с. 33]. Керуючий повинен розуміти, що досягти загальних цілей організації можна тільки в тому разі, якщо розглядати її як єдину систему, прагнучи для цього зрозуміти та оцінити взаємодію всіх її частин, а також об'єднати їх на такій основі, яка дасть змогу організації загалом ефективно досягти її цілей.

Враховуючи вищезазначені трактування, можемо зробити висновок, що системний підхід до управління – це перш за все напрям методології наукового пізнання, в основі якого лежить дослідження об'єктів в рамках системи, життєдіяльність якої має кінцевий термін існування.

Загалом системний підхід передбачає дотримання основних законів системи, а саме законів [5, с. 67–72]:

- композиції, тобто узгодження спільної та приватної мети;
- пропорційності (внутрішня пропорційність повинна поєднуватись із зовнішньою пропорційністю, тобто відповідним рівнем розвитку елементів зовнішнього середовища);
- зважання на «вузьке місце», де особлива увага приділяється найбільш слабкому елементу системи;
- онтогенезу, що враховує послідовність стадій життєвого циклу підприємства (товару);
- інтеграції, що спрямовує систему на високий рівень організації та дає змогу одержати синергетичний ефект;
- інформованості, що виділяє інформаційне забезпечення як головну умову конкурентоспроможності;
- стійкості, що висуває вимоги до побудови системи (статичний стан) і до її функціонування (динамічний стан).

Для побудови ефективної системи управління проектними ризиками необхідно сформулювати загальну схему управління ризиками (рис. 1), а на її основі розробити детальний механізм ризик-менеджменту, який буде використовуватися в управлінні для мінімізації впливу небажаних ризиків та максимізації впливу ризиків, які є можливістю для аналізованого об'єкта.

Виходячи зі структурно-логічної схеми управління проектними ризиками, під аналізом зовніш-

нього середовища розуміємо вплив економічних, політичних, ринкових, технологічних, міжнародних факторів, а також факторів конкуренції та соціальної поведінки на підприємство або окремий проект. Аналіз внутрішнього середовища передбачає перш за все накопичення загальних відомостей про підприємство/проект, аналіз виробничих і матеріальних потоків, використання виробничих технологій та обладнання, організацію виробництва і праці промислового персоналу, аналіз економічного становища (фінансовий аналіз), а саме прибутковості, рентабельності, оборотності фондів, наявності вільних фінансових ресурсів і можливість їх отримання, аналіз наявної системи управління підприємством/проектом/проектними ризиками.

Фундаментом будь-якої системи управління слугує система управління ризиками, яка насамперед є сукупністю взаємозалежних формалізованих процесів, що забезпечують аналіз, планування, реалізацію, експлуатацію, моніторинг, аудит, коригування та подальше поліпшення механізму управління ризиками. Також система з управління ризиками не є комплексною, якщо відсутні стандарти і технології управління ризиками, представлені у вигляді нормативної та робочої документації, що включає політику управління ризиками та методологію оцінки ризиків. Ще одним фундаментом з управління слугує організаційна структура управління, яка є засобом сприяння досягненню поставлених цілей підприємства.

Висновки. Наукова новизна статті полягає в удосконаленні методичного підходу до управління проектними ризиками, який, на відміну від наявних, ґрунтується на принципах системності, в основу яких покладено загальну схему управління проектними ризиками. Проведений аналіз основних підходів до управління дав змогу виявити, що системний підхід до управління дає можливість найбільш повно досліджувати окремі об'єкти, процеси, ризики в рамках певної системи, елементи якої взаємопов'язані між собою. Запропонована загальна структурно-логічна схема управління проектними ризиками дасть змогу в подальшому сформувати ефективну систему управління, в основу якої буде покладено дійовий механізм ризик-менеджменту.

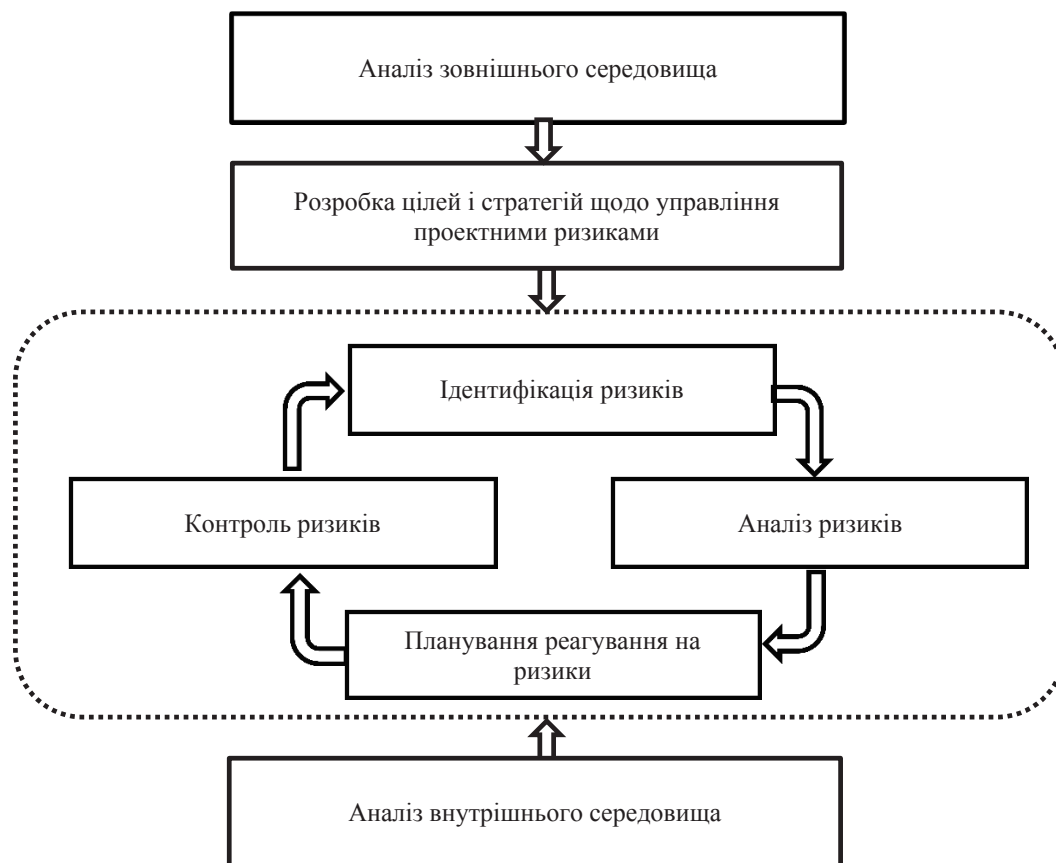

Рис. 1. Схема управління проектними ризиками

Джерело: розроблено автором на основі джерела [5]

Список літератури:

1. Сурмин Ю. Теория систем и системный анализ: учеб. пособие. Киев: МАУП, 2003. 368 с.
2. Churchman C.W. The Systems Approach. Delta Book, 1969.
3. Спицнадель В. Основы системного анализа: учеб. пособие. Санкт-Петербург: Изд. дом «Бизнес-пресса», 2000. 326 с.
4. Клиланд Д. Системный анализ и целевое управление. Москва Советское радио, 1974. 279 с.
5. Єфімова О. Системний підхід – основа управління діяльністю підприємств. Персонал № 2. 2007. С. 67–72.
6. Project Management Body of Knowledge. Project Management Institute. URL: <https://www.pmi.org/pmbok-guide-standards>.